

УДК 631.115.11.004.14:005[©]**ІЩЕНКО А.В.**, аспірантНауковий керівник – **СВИНОУС І. В.**, д-р екон. наук

НДІ "Укрпромагропродуктивність"

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТІЙКОСТІ
ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ**

Розглядаються теоретико-методологічні засади стійкості особистих селянських господарств в умовах прояву деструктивних явищ в економіці країни. Узагальнення еволюційного розвитку та системних досліджень діяльності особистих селянських господарств дає підстави вважати, що в їх основі лежить сукупність елементів економічних теорій «селянського господарства» та «неформальної економіки», які характеризують їх функціонування в умовах прояву деструктивних явищ в економіці країни, що базується на наступних засадах: вимушена необхідність задоволення власних потреб у продуктах харчування внаслідок низької купівельної спроможності населення, незважаючи на рівень економічної ефективності виробництва в домогосподарстві; мінімальна залежність економіки особистого селянського господарства від ринку через багатогалузеве натуральне виробництво; переважання ручної праці, внаслідок чого втрачається вплив диспаритету цін; компактність розташування присадибних ділянок і тваринницьких приміщень особистих селянських господарств; особисте селянське господарство у період масового безробіття стає одним із важливих місць прикладання праці трудоактивного населення.

Ключові слова: особисте селянське господарство, сільське домогосподарство, стійкість, виживання, деструктивні явища.

Постановка проблеми. У процесі ринкового реформування аграрного сектору економіки суттєво змінилися місце і роль господарств населення, серед яких переважають особисті селянські господарства (ОСГ). Необхідність розвитку ОСГ об'єктивно зумовлено недостатнім рівнем виробництва сільськогосподарської продукції і грошових доходів селян, а також проблемами із забезпеченням екологічно чистими продуктами харчування. Показовим прикладом цього є вирощування овочів дружиною президента США Жаклін Обамою. Тому особисті господарства сільського населення, на наш погляд, варто розглядати як складову частину сільського господарства України, оскільки вони відіграють важливу роль в аграрній економіці.

В умовах економічної кризи, для якої характерна наявність значної кількості безробітних, грошові доходи від ведення ОСГ стали основним джерелом наповнення сімейного бюджету, за економії при цьому на власному споживанні. Саме вказані риси натурального підсобного господарства використала під час його пропаганди в 1943 році Елеонора Рузвельт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У нинішніх реаліях в нашій країні вивченню цієї форми господарювання приділяли увагу Ю. Акчуріна, І. Баланюк, Г. Беккер, П. Березівський, О. Біттер, О. Дем'янчук, Т. Дудар, В. Збарський, Ф. Зінов'єв, А. Даниленко, О. Комліченко, Д. Крисанов, Г. Купалова, В. Липчук, Л. Ліпич, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Л. Михайлова, С. Онисько, О. Онищенко, І. Прокопа, П. Саблук, Г. Черевко, Л. Шепотько, В. Шиян, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. Їхні роботи мають важливе значення і слугують підґрунтям сучасних економічних поглядів на проблеми розвитку та функціонування особистих селянських господарств.

Мета і завдання дослідження – розробка теоретичних, методологічних положень щодо оцінки стійкості особистих селянських господарств.

Матеріал і методика дослідження. У процесі виконання досліджень використовувалися загальноприйняті методи і прийоми: сукупність наукових прийомів абстрактно-логічного методу (індукція й дедукція, аналіз та синтез, аналогія і зіставлення, формалізація та моделювання) – для опрацювання теоретичних положень стійкості функціонування особистих селянських господарств; метод спостережень – для з'ясування окремих моментів діяльності.

Результати досліджень та їх обговорення. У процесі ринкового реформування аграрного сектору економіки суттєво змінилися місце і роль господарств населення, серед яких переважають особисті селянські господарства (ОСГ). Нині сільськогосподарські підприємства знизили майже удвічі виробництво валової продукції, однак ОСГ зберегли обсяги виробництва, а з окремих видів продовольчої продукції навіть збільшили їх. Отже, в кризовій ситуації ОСГ виявляється стійкішими проти економічних негараздів. Це значною мірою зумовлено тим, що такі господарства поставлені в умови самовиживання.

Так, частка продукції рослинництва, що виробляється ОСГ, у 2014 р. збільшилася на 21,7 в.п., тваринництва – 13,7 в.п. проти 1990 р. Такі зміни відбулися не за рахунок зростання обсягів виробництва в цій формі господарювання, а внаслідок катастрофічного зниження їх у суспільному секторі. В господарствах населення до 1990 р. практично не вирощували деяких видів товарної сільськогосподарської продукції, зокрема цукрових буряків, соняшнику тощо.

За структурними зрушеннями у співвідношеннях виробництва продукції в усіх категоріях господарств можна зробити висновок про стійкий ріст особистого господарства селян. Але насправді зміни в питомій вазі ОСГ у загальній вартості валової продукції можуть не супроводжуватися абсолютним зростанням виробництва її в ОСГ, а бути результатом зниження обсягів виробництва в господарствах інших форм господарювання.

Таким чином, за структурними зрушеннями у співвідношеннях продукції ОСГ в усіх категоріях господарств створюється уява про посилення ролі особистого господарства населення перед суспільним, оскільки частка останнього знижується. Якщо порівнювати тільки структурні зміни, то можна зробити висновок про переважаючий ріст виробництва ОСГ. Саме такі висновки часто наводяться в економічній літературі.

Такий підхід з наукового погляду страждає деякою тенденційністю і враховує лише один бік змін цього явища – питому вагу у структурі валової сільськогосподарської продукції, який може змінюватися навіть за незмінних обсягів виробництва в ОСГ. Тому за об'єктивного підходу до оцінки цих процесів потрібно врахувати весь комплекс змін як у відносному, так і в абсолютному виразі.

При цьому існує й інший бік, а саме те, що особисте господарство є важливим джерелом наповнення сімейного бюджету. І ця його роль значно важливіша у разі зниження рівня заробітної плати в громадському секторі та нерегулярності її виплати. В більшості випадків не з волі або за бажанням власника ОСГ вироблена ним продукція залишається нереалізованою, а тільки тому, що це завдання для самих власників непосильне через віддаленість ринків збуту, дорожнечу транспортних послуг і т.п. Суспільний сектор і держава взагалі звільнили себе від цієї функції, переклавши на власника ОСГ усі наявні щодо цього проблеми. Тобто, подібні структурні зрушення необхідно розглядати не як результат (тим більше позитивний) здійснюваних економічних реформ, а швидше як прояв інстинкту самозбереження селян.

Створюючи додаткову масу сільськогосподарської продукції, особисте селянське господарство звільняє суспільство від необхідності виробляти цю частину продукції в суспільному секторі, використовуючи в такому випадку наявні тут ресурси.

Але при всій значимості подібні ресурси, щоб компенсувати падіння суспільного виробництва, в особистих господарствах відсутні. Якщо врахувати незначний відсоток товарності, то перенесення центра тягіння в продовольчому забезпеченні на ОСГ нереальне. Важливе значення воно має насамперед для забезпечення продовольством жителів міст і містечок, які не мають особистого господарства, через міські та сільські оптово-роздрібні продовольчі ринки.

Проте, як свідчать дані органів статистики України, виробництво сільськогосподарської продукції в господарствах населення в умовах прояву кризових явищ в економіці країни не скоротилося, на відміну від сільськогосподарських підприємств різних форм господарювання. Тобто ОСГ виявилися стійкішими до прояву негативних економічних явищ, порівняно з іншими формами господарювання в аграрному секторі.

Деякі науковці стверджують, що сучасні аграрні перетворення якісно змінили особисті господарства селян. На думку Г.М. Антонова, Г.І.Шмельова, Б.І. Пошкус, В.Я. Узуна та інших, вони перетворилися в основний сектор аграрної економіки і перестали бути підсобними. Зокрема В.Я. Узун вважає, що найголовніший і неочікуваніший результат аграрної реформи – це перетворення підсобних господарств населення в основний сектор сільського господарства [1].

Разом із тим, А.П.Зінченко відзначає, що вибраний напрям аграрної політики на всебічний розвиток особистого сектору і дрібного виробництва в умовах загальної кризи і порушення відтворення на селі не стало фактором росту ефективності виробництва [2].

Полімізуючи з Г.М. Антоновим, К.М. Копач загострює увагу на необ'єктивній оцінці ОСГ, намаганні приписати їм неіснуючі цінності, надати пріоритети над суспільним виробництвом [3].

Проблемами стійкості особистих селянських господарств переймався в 90-ті роки ХХ ст. І.І. Безаєв. Зміст його трактувань стійкості зводився до розробки певних нормативів забезпеченості основними елементами ресурсного потенціалу особистого селянського господарства. Але на наше переконання, поняття «норматив» для діяльності особистого селянського господарства як елемента «неформальної» економіки не притаманне.

Як свідчать результати проведеного дослідження, основними чинниками стійкості особистого селянського господарства є:

1. Нерозвиненість ринкової інфраструктури села і відсутність більшості видів продовольства у сільській торговельній мережі змушують селянина займатися вирощуванням продукції в особистому господарстві. Ця проблема була актуальною в нашій країні протягом тривалого періоду. Як свідчать статистичні дані, в 2014 р. у 7292 сільських населених пунктах відсутні заклади торгівлі, 7454 – не мали доріг з твердим покриттям.

У масштабах України досить чітко виявляються закономірності знаменитої моделі аграрної диференціації німецького економгеографа фон Тюнена, характерні для світового сільського господарства ще вікової давності. Суть моделі: ринкове сільське господарство інтенсивно розвивається перш за все навколо великих міст і на родючих землях. У міру віддалення від міст і родючих ґрунтів воно (господарство) майже прямо пропорційно зменшує свій потенціал, а в «глибинці» і зовсім спадає нанівець – там виживає лише економіка натуральних сімейних господарств.

2. Мінімальна залежність економіки особистого селянського господарства від ринку. Через натуральний або напівтоварний характер виробництва і використання в основному ручної праці потреби особистих господарств населення у грошових коштах незначні. Здійснюються грошові витрати переважно за рахунок заробітної плати, підприємництва, пенсій, рентних платежів від оренди землі і майна. Підвищення товарності виробництва сільськогосподарської продукції в господарствах населення перетворює їх у залежні від ситуації на ринку сільськогосподарської продукції, що у свою чергу призводить до підвищення ризику виробництва.

По-перше, наростити обсяги виробництва можна за рахунок інтенсивнішого використання живої праці, але при цьому зростають ризики втрати здоров'я. Можна зробити спробу просуватися шляхом екстенсивного збільшення живої праці, але законодавство забороняє використання найманої праці в ОСГ. Залучення родичів, що дозволяється законом «Про особисте селянське господарство», в цьому випадку відкидається, бо існує ризик втрати відносин внутрішньосімейної солідарності.

По-друге, нарощування виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок вузької спеціалізації ОСГ. Більшість особистих селянських господарств працюють на локальному місцевому ринку, оскільки вони не мають можливості транспортувати одержану продукцію на значні відстані, тобто зростає ризик збуту останньої.

По-третє, підвищення інтенсифікації виробництва, що в результаті призведе до нарощування обсягів виробництва. Проте в умовах значних коливань кон'юнктури ринку це призведе до ризику окупності вкладеного капіталу.

Власникові особистого селянського господарства притаманна орієнтація на самодостатність, економічну замкнутість. У такому випадку як потужний ресурс виступає традиція. Ризик для селянина допустимий лише в тих межах, які не ведуть до руйнації самого буття сім'ї через неврожаї та інші негаразди. Як наголошував Чаянов: «Селянське господарство існує при мінімальному звертанні до ринку, лише в міру утворення надлишкового продукту. Його головна мотивація – виробництво продуктів для родини...» [4].

3. Менша залежність виробництва в ОСГ, порівняно з великими сільськогосподарськими підприємствами, від цін на сільськогосподарську продукцію і засоби виробництва, коротко- й довгострокових кредитів для відшкодування міжсезонної нестачі грошових коштів і покриття потреби в капітальних вкладеннях, розмірів банківського відсотка, субсидій і дотацій. За О.В. Чаяновим: «Коливання цін не відіграє для натурального господарства ніякої ролі, для грошового може виявитися згубним... Правда, врожай і ціни для натурального господарства знаходяться в деякій відповідності, за умови, якщо продукт далі місцевого ринку не йде. У випадку ж більш широких, особливо міжнародних ринків ця відповідність зникає і грошовий дохід десятини набуває форми звивистої кривої» [5]. Так, протягом 2000–2014 рр. частка продукції, яка надійшла від ОПГ, у структурі споживання м'ясопродуктів у перерахунку на м'ясо коливається в межах 30–60 %, молокопродуктів – 30–65, яєць – 66–81, сала – 30–40 %.

4. Компактність розташування присадибних ділянок і тваринницьких приміщень в особистих господарствах населення біля житла їх власників, що дає значну економію часу на пересування до місця роботи, можливість постійного догляду за тваринами. Як свідчать дані вибіркового обстеження сільських домогосподарств, у 2014 році середня віддаленість земельних ділянок від місця проживання селянина становила 1,6 км. Основна частина земельних ділянок розташована на

відстані до 2 км. У 44,2 % сільських домогосподарств земельні ділянки знаходяться не в єдиному масиві, в тому числі з площею землекористування до 0,5 га – у 16 %.

5. Нескладна організація виробництва з мінімальною кількістю осіб, що дозволяє застосовувати примітивні знаряддя праці і поєднувати функції управління, постачання, збуту, прийняття технологічних рішень.

За статистичними даними, у 2014 році для обробітку землі 94,2 % сільських домогосподарств використовували ручну працю, для 17,6 % – з площею землекористування до 0,5 га. Лише 13,6 % обстежених сільських домогосподарств мали технічні засоби для механізації виробничих процесів під час здійснення сільськогосподарської діяльності. Непосильна фізична праця негативно позначається на стані здоров'я селянина, що виявляється у зростанні захворювань опорно-рухової та серцево-судинної систем, скороченні тривалості життя. Крім того, у дрібному виробництві сільськогосподарської продукції широко використовується дитяча праця, яка недопустима у великотоварних господарствах. «Дрібні селяни – цитує Каутський у своїй праці «Капіталізм в сільському господарстві» дослідника побуту сільського населення у Вестфалії – непомірно завантажують своїх дітей роботою так, що їх фізичний розвиток затримується; таких негативних сторін не має робота по найму» [6].

6. У період масового безробіття на селі як наслідок кризових явищ особисте селянське господарство стало центром трудової активності працездатного населення, важливим джерелом постачання необхідних продуктів харчування і грошових коштів. «До тих пір, доки основна маса нашого селянського населення перебуває в такому стані, коли мова йде не про заощадження, а про можливість добути хліб насущний..... У такому стані тільки общинне господарство може захистити селянина від убогості й бездомності, або в самій убогості – віддалити небезпеку голодної смерті» [7]. Наразі це характерно й для нашої сучасності.

Обмежуючи себе в харчуванні, селяни реалізують на продовольчих ринках вироблену в особистих господарствах продукцію, щоб у такий спосіб мати кошти для придбання необхідних товарів: одягу, взуття, шкільних підручників, ліків тощо.

Але головна відмінність у стійкості до впливу економічної кризи є мета діяльності: ОСГ виробляють продукцію насамперед з метою задоволення власних потреб, що є однією із рис парцелярного господарства, а сільськогосподарські підприємства різних форм господарювання для отримання прибутку.

К. Маркс, поряд із ремісниками, кваліфікував селян як товаровиробників, «виробництво яких не підлегло капіталістичному способу виробництва...» Незалежний селянин або ремісник піддається роздвоюванню. Як власник засобів виробництва він є капіталістом, як працівник – своїм власним найманим робітником. Він, таким чином, як капіталіст сплачує самому собі заробітну плату й витягує прибуток зі свого капіталу, тобто експлуатує себе самого як найманого робітника й у вигляді доданої вартості платить собі самому ту плату, що праця змушена віддавати капіталу. Так само може трапитися, що він як землевласник сплачує собі ще деяку частину (ренту). Ця своєрідність селянського господарства дає дрібним власникам переваги в конкурентній боротьбі з великими організованими сільськогосподарськими підприємствами лише за умов кризового стану економіки країни. Ринкова ціна продукції капіталістичного господарства має містити в собі середню норму прибутку капіталіста, ренту землевласника й заробітну плату найманого робітника. Селянин може продавати свій товар дешевше, відмовляючись від прибутку й ренти, до мінімуму скорочуючи своє особисте споживання. Селянин господарює не заради максимізації прибутку, а «... головним чином заради безпосередніх засобів існування. Абсолютною межею для нього як для дрібного капіталіста є лише заробітна плата, що він сплачує сам собі. Поки ціна продукту покриває заробітну плату для нього, він буде обробляти свою землю – часто аж до тих пір, коли покривається лише фізичний мінімум заробітної плати» [8]. Цим Маркс пояснює відносну стабільність парцельних господарств і той факт, що «... у країнах з перевагою парцелярної власності ціна на хліб є нижчою, ніж у країнах з капіталістичним способом виробництва» [8]. Яскравий приклад – виробництво молока з реалізаційною ціною, яка значно нижча від вартості молока, яке виробляється на молочнотоварних фермах реформованих сільськогосподарських підприємств.

За результатами досліджень, більшість особистих селянських господарств на сьогодні використовують екстенсивний спосіб виробництва сільськогосподарської продукції. Аналіз динаміки обсягів виробництва в особистих селянських господарствах свідчить, що у 2014 р. проти 1990 р. вони зросли на 34,4 %.

Це пояснюється двома причинами. По-перше, в 1990 р. і наступні кілька років виробництво продукції в ОСГ підтримувалося наявністю колгоспів та радгоспів. По-друге, високі темпи розширення площ в ОСГ не були забезпечені ростом засобів виробництва, а тому збільшилося навантаження на ручну працю.

У цьому випадку доречно пригадати К. Маркса: «Мелкая земельная собственность, по сущности своей, исключает: развитие общественных производительных сил труда, общественные формы труда, общественную концентрацию капиталов, скотоводство в крупных размерах, все большее и большее применение науки.... Гигантское расхищение человеческой силы. Все большее ухудшение условий производства и удорожание средств производства есть закон парцельной (мелкой) собственности» [8].

У випадку відмови від ведення особистого підсобного господарства рівень сімейних доходів суттєво знизиться, особливо в сільській місцевості, що призведе до перерозподілу сукупних витрат. У першу чергу виникне проблема забезпечення продуктами харчування, особливо для домогосподарств з низьким рівнем доходів. На основі цього можна зробити висновок, що грошових доходів не вистачить на придбання навіть мінімальної кількості продуктів харчування. При цьому вже не йдеться про витрати на придбання непродовольчих товарів, оплату послуг, особливо в недостатньо захищених соціальних групах населення.

Під час опитування власників особистих селянських господарств у 2006 році було з'ясовано, за якого рівня сукупного сімейного місячного доходу їхні домогосподарства відмовляться від польового наділу. Так, у домогосподарствах із середнім віком його членів 30–40 років величина доходу має коливатися в межах 6–7 тис. грн, 41–50 років – 5 тис. грн, 51–60 років – 2–4 тис. грн. На запитання «За якого рівня доходів ви відмовитесь від присадибної земельної ділянки?» – 100 % опитаних не мають наміру відмовлятися від присадибної ділянки.

Висновки. Водночас особисті селянські господарства слугують за своєрідний буфер, що сповільнює загальний спад виробництва сільськогосподарської продукції і тим самим підтримує певний рівень продовольчої безпеки держави. З огляду на це, вважаємо невиправданою недостатню увагу до економічних проблем стосовно одержання сільськогосподарської продукції у вітчизняних ОСГ, оскільки тут виробляється понад 60 % продовольчих ресурсів держави.

Для кожного конкретного власника ОСГ як господарства підсобного, споживчого, зазвичай не принципово, яка його ефективність. Ним він буде займатися навіть у найтяжчих умовах, незважаючи ні на які витрати. Але так відбувається до визначеної межі – задоволення власних потреб. Як зазначає А.Н. Тарасов: «Незважаючи на неефективність із погляду економіки, ОСГ сьогодні як економічний інститут виконує, насамперед, соціальну функцію, являючи фундаментальну основу соціальної стійкості сільського співтовариства» [9].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Узун В. Корпоративные семейные фермы в сельском хозяйстве России, США и ФРГ / В. Узун // Politekonom. – 1999. – № 1(12). – С. 93.
2. Зинченко А.П. Использование производственного потенциала в личном секторе сельского хозяйства / А.П. Зинченко // Вопросы статистики – 2003 – № 4 – С. 4–8.
3. Копач К.В. Личное подсобное хозяйство и его интеграция с общественным производством / К.В. Копач – М.: ВНИЭТУСХ, 2000. – 280 с.
4. Чаянов А.В. Крестьянское хозяйство / А.В. Чаянов – М.: Экономика, – 1989. – 492 с.
5. Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации / А.В. Чаянов – М.: Наука, 1991. – 454 с.
6. Ленин В.И. Рецензия. Карл Каутский. Аграрный вопрос. Обзор тенденций современного сельского хозяйства и аграрная политика / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений – М.: Политиздат, 1979. – Т. 4. – С. 88–94.
7. Кара-Мурза С. Советская цивилизация. От начала до Великой Победы / С. Кара-Мурза – М.: ЭКСМО, 2005. – 640 с.
8. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / К. Маркс, Ф. Энгельс // Сочинения – М.: Политиздат, 1987. – Т. 6. – С. 115–162.
9. Тарасов А.Н. Экономическое поведение и эффективность личных подсобных хозяйств в переходной экономике. – [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.iet.ru/personal/agro/newslet/2_5.htm.

REFERENCES

1. Uzun V. Korporativnye semejnye fermy v sel'skom hozjajstve Rossii, SShA i FRG / V. Uzun // Politekonom. – 1999. – № 1(12). – S. 93.
2. Zinchenko A.P. Ispol'zovanie proizvodstvennogo potentsiala v lichnom sektore sel'skogo hozjajstva / A.P. Zinchenko // Voprosy statistiki – 2003 – № 4 – S. 4–8.
3. Kopach K.V. Lichnoe podsobnoe hozjajstvo i ego integracija s obshhestvennym proizvodstvom / K.V. Kopach – M.: VNIETUSH, 2000. – 280 s.

4. Chajanov A.V. Krest'janskoe hazjajstvo / A.V. Chajanov – M.: Jekonomika, – 1989. – 492 s.
5. Chajanov A.V. Osnovnye idei i formy organizacii sel'skhozjajstvennoj kooperacii / A.V. Chajanov – M. : Nauka, 1991. – 454 s.
6. Lenin V.I. Recenzija. Karl Kautskij. Agrarnyj vopros. Obzor tendencij sovremennoho sel'skogo hozjajstva i agrarnaja politika / V.I. Lenin // Polnoe sobranie sochinenij – M.: Politizdat, 1979. – T. 4. – S. 88–94.
7. Kara-Murza S. Sovetskaja civilizacija. Ot nachala do Velikoj Pobedy / S. Kara-Murza – M.: JeKSMO, 2005. – 640 s.
8. Jengel's F. Proishozhdenie sem'i, chastnoj sobstvennosti i gosudarstva / K. Marks, F. Jengel's // Sochinenija – M.: Politizdat, 1987. – T. 6. – S. 115–162.
9. Tarasov A.N. Jekonomicheskoe povedenie i jeffektivnost' lichnyh podsobnyh hozjajstv v perehodnoj jekonomike. – [Elektron. resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.iet.ru/personal/agro/newslet/2_5.htm.

Организационно-экономические основы устойчивости личного крестьянского хозяйства в Украине

А.В. Ищенко

Рассматриваются теоретико-методологические основы устойчивости личных крестьянских хозяйств в условиях проявления деструктивных явлений в экономике страны. Обобщение эволюционного развития и системных исследований деятельности личных крестьянских хозяйств дает основания считать, что в их основе лежит совокупность элементов экономических теорий «крестьянского хозяйства» и «неформальной экономики», которые характеризуют их функционирования в условиях проявления деструктивных явлений в экономике страны, что базируется на следующих началах: вынужденная необходимость удовлетворения собственных потребностей в продуктах питания вследствие низкой покупательной способности населения, несмотря на уровень экономической эффективности производства в домохозяйстве; минимальная зависимость экономики личного крестьянского хозяйства от рынка через многоотраслевое натуральное производство; преобладание ручного труда, в результате чего теряется влияние диспаритета цен; компактность расположения приусадебных участков и животноводческих помещений личных крестьянских хозяйств; личное крестьянское хозяйство в период массовой безработицы становится одним из важных мест приложения труда трудоактивного населения.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, сельское домохозяйство, устойчивость, выживание, деструктивные явления.

Principles of Organizational and Economic Stability personally krestyansko economy in Ukraine

A Yschenko

The article proves the firmness strategy of the private agricultural household category in Ukraine, based on the necessity to meet the vital demands for private household members and their families regardless the production efficiency level, using non-complicated production means, manual work, multiindustrial activity, which mitigate to a greater extent the negative influence of destructive phenomena in social and economic development of the country (inflationary development, price disparity, absence of the proper state support, etc.). Generalizing evolutionary development and systematic research of the private agricultural household activities leads to the conclusion that under modern conditions most private agricultural households are characterized by the firmness strategy.

The production of agricultural commodities in the private agricultural household using manual work and primitive production means has become somewhat a least-evil solution, as there are no other ways of food product supplies for most private agricultural households. According to the selective inspection of agricultural households, 94.9 per cent of them use manual work to cultivate their plot of land. Therefore, the problem of food supplies at the level of the agricultural household is being solved basically to meet the demands of the human body.

It has been determined that the natural of semi-marketable way of production and using basically manual work the demands of agricultural households are slight in funds. Financial resources can be spent mainly due to their salary, entrepreneurship, pension, rent income from land and property lease. Increasing the production commercialization of agricultural products in private households converts them into dependents on the situation in the agricultural commodity market, which increases the production risk.

It has been proved that during mass unemployment periods in rural areas as a result of crisis phenomena the private agricultural household has become the centre of labour pool work activity, the important source of supply of necessary food products and financial resources.

Stinting themselves of nutrition peasants realize products on food markets, which are made in private agricultural households, in order to have financial resources to buy necessary goods: clothing, footwear, schoolbooks, medicine, etc.

The main feature in firmness to the economic crisis impact is the aim of the activity: private agricultural households produce goods first of all to meet their own demands, which is one of the features ofcrofting, and agricultural households of different forms of economic management – to earn a profit.

The evolution of private agricultural household functioning proves that during their existence private agricultural households have been trying to minimize their formal relations with the state. The roots of such circumstances are the indeterminate attitude of authorities to their activities, motivating it by ideological views and lack of any prospect of their activities.

It has been determined that private agricultural households are a peculiar buffer which slows down the total decrease of agricultural commodity production, and thus supports the certain level of the state food security. Therefore, the lack of attention to economic problems to receive agricultural products in national private agricultural households is unjustified, as they produce more than 60 per cent of state food supplies.

For every single owner of a private agricultural household as an auxiliary, consumer household it is not essential whether it is efficient or not. They will engage in such production even in the hardest conditions regardless any expenses. However, this happens to some extent – to meet their own demands.

Keywords: private farm, rural household, stability, survival, destructive phenomena.

Надійшла 06.10.2015 р.